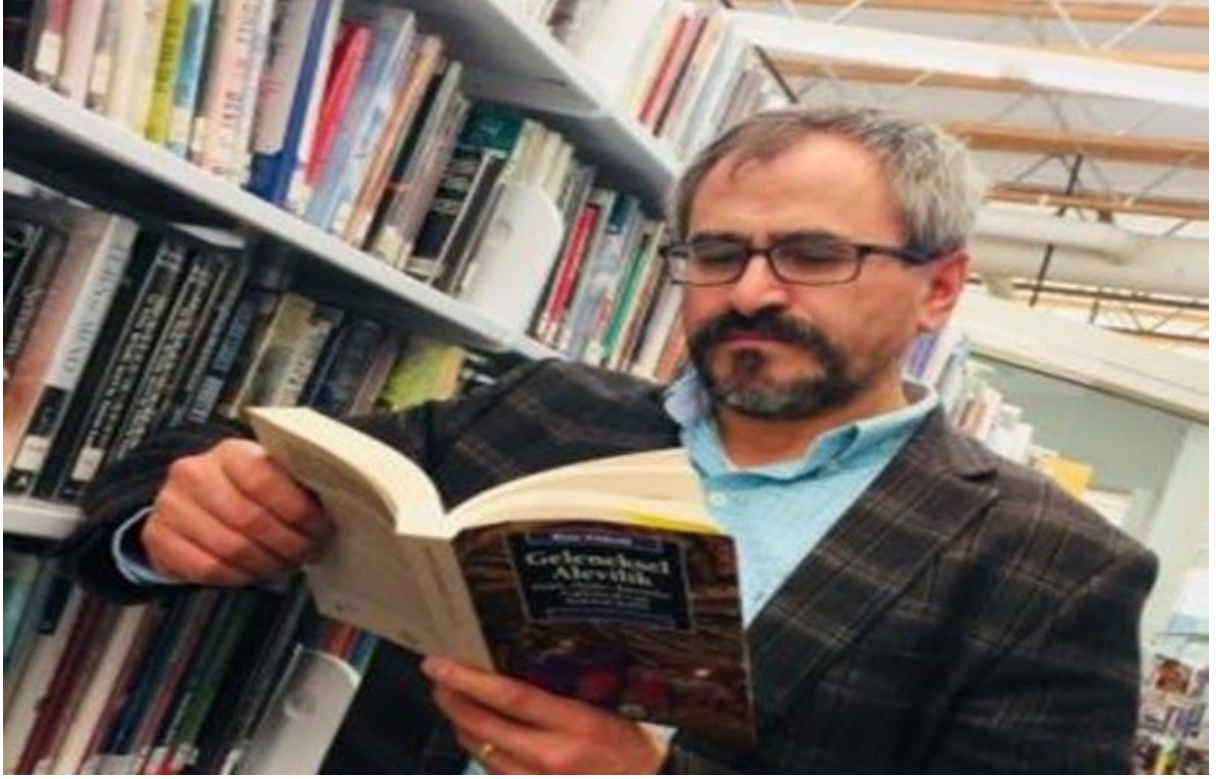

'Aleviler Cumhuriyet Tarihinin En Kötü Dönemini Yaşıyor'

AKP döneminde Alevilerin durumu... Alevilerin CHP ve Atatürk'e bakış açısı... Laiklik ve Cumhuriyet ile ilgili tutumları... Geleneksel Alevilik kitabının yazarı Rıza Yıldırım, söyleşimizin üçüncü ve son bölümünde bu konulardaki görüşlerini açıklıyor...

-
-
-
-
-
-

Alevilik tartışmaları ve Alevilerin talepleri arasında bir paralellik kurulabilir mi? Biraz daha açmak gerekirse; bazı yetkililerin 'Alevilere haklarını vermek istiyoruz ama çok dağınıklar; önce birlik olsunlar!' türünden açıklamalarını nasıl yorumluyorsunuz?

Bu şekilde düşünenlerin bir kısmı gerçekten samimi olabilir. Ancak kamu otoritesini kullanan ve çözüm üretme konumunda bulunanların bu söylemleri, çok net ifade etmem gerekirse, Alevilerin taleplerini geçiştirmek için kullanılan siyasi bir manevradan başka bir şey değildir. Bu stratejiyi AKP hükümetleri kendileri açısından son derece başarılı ve verimli olarak kullandı. Bir yandan bürokrasiden az sayıdaki Alevileri 'temizlerken' diğer yandan dünyaya Alevilerin hakları konusunda en ciddi adımları atan hükümetlermiş gibi bir imaj oluşturmayı başardılar.

AKP döneminde Alevilerin haklarında iyileşme olmadığını mı düşünüyorsunuz?

Evet. Hatta Alevilerin sosyo-politik ve ekonomik şartlar bakımından Cumhuriyet tarihinin en kötü dönemlerinden birini yaşadığını rahatlıkla söyleyebilirim.

Bu görüşünüzü neye dayandırılıyorsunuz? Örneğin cemevlerinin açılması, Alevilerin cemlerini açıktan yapabilmeleri bir kazanım sayılmaz mı?

Önce şunu tespit edelim: Cemevleri AKP döneminden önce açıldı ve AKP iktidara geldiğinde zaten faaliyet halindeydi. 2002'den bu yana da cemevlerinin hukuki durumunun çözüme kavuşturulması ya da şartlarının iyileştirilmesi yönünde hiçbir adım atılmadı.

Daha da önemlisi, bu tür gelişmeleri değerlendirirken dünyanın ve Türkiye'nin bütününe bakmak gerekir. Son yarım yüzyılda dünyada azınlıklar ve mikro kimliklerin kazandığı haklara baktığınızda Alevilerin kazanımının ortalamanın çok gerisinde olduğunu görürsünüz. Bir örnek vermek gerekirse, 1960'lardan önce Amerika'da siyahiler hala otobüslerde ancak kendilerine ayrılan yere oturabiliyordu, 2008'de ABD'nin siyahi bir başkanı oldu. Aleviler için böyle bir iyileşmeden bahsetmek mümkün mü?

Kaldı ki cemevi vb. gibi gelişmeler tamamen toplumun kendi tabanından gelen bir dinamiğin ürünü olup siyasetin olumlu hiçbir katkısı olmamıştır. Tam tersi toplumun derinliklerinden gelen bu talebi hükümet mümkün olduğunca boğmaya çalışmaktadır.

Sadece cemevleri ile ilgili Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin verdiği kararlara bakmak bile AKP'nin ve artık tamamen onun güdümüne girmiş bulunan devletin tutumunu anlamak için yeterlidir.

Peki sizce Alevilerin talepleri nelerdir? Hangi talepleri karşılanmıyor?

Öncelikle şunun altını çizelim. Alevi toplumu her ne kadar kendi içinde parçalı bir yapıya sahip olsa da devletten ve hükümetten temel talepleri konusunda bir uzlaşma içindedir. Bu talepler AKP hükümetinin organize ettiği 'Alevi Çalıştayları'nda da net olarak dile getirildi. Hepsini temel insan haklarıyla ilişkili olan bu talepleri birkaç madde altında özetleyebiliriz: 1) Kamu kurumlarında Alevilere karşı ayrımcılığa son verilmesi, 2) Zorunlu din derslerinin kaldırılması, 3) Diyanet İşleri Başkanlığı'nın ya lağvedilmesi ya da mezhepler üstü bir yapıda yeniden düzenlenmesi, 4) Cemevinin Alevi ibadethanesi olarak kabul edilmesi ve bu hususta gerekli yasal düzenlemelerin yapılması.

Bu hususların hiçbirinde ciddi bir iyileşme olmadığı gibi, Aleviler açısından durumun AKP'nin iktidara geldiği 2002 yılına göre çok daha kötü olduğunu düşünüyorum.

Neden? Biraz açar mısınız?

Çünkü yukarıda özetlediğim taleplerin hepsi eşit yurttaşlık, laik devlet yapısı ve demokrasi kavramları ile ilgilidir. Alevilerin temel talebi eşit yurttaş olarak kabul edilmektir. Bu ise ancak 1) dini aidiyetleri devletin işleyiş mekanizmasından tamamen arındırmış bir laik sistem, 2) hukukun üstünlüğü ve 3) demokratik bir rejimle mümkündür. Esasen bu dediklerim sadece Aleviler için değil Sünni dindarların inançlarını özgürce ve samimice yaşayabilmeleri için de şarttır. Zira tarihinin hiçbir döneminde herhangi bir dini anlayışın egemenliği altında olan siyasal hegemonya alanında inanç özgürlüğü ortaya çıkmamıştır; çıkamaz. Eşyanın tabiatına aykırıdır. Dolayısıyla, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin ideolojik yönelimine ve pratik işleyişine Sünni bir anlayış egemen oldukça Alevilerin varlık zemini eriyecektir. Çünkü Sünni İslam Aleviliği meşru ve doğru bir Müslümanlık formu olarak kabul etmemekte, düzeltilmesi gereken bir sapkınlık olarak görmektedir. Bunun aksini iddia etmek, eğer Sünniliği ve Aleviliği bilmemekten kaynaklanmıyorsa, politik bir manevradan başka bir anlam ifade etmez.

Sadece Türkiye’de değil, dünyanın her yerinde inanç özgürlüğü ancak laik/seküler devletlerin hakemliğinde var olabilmektedir. Zira her bir inanç, doğası gereği kendisinin hak geriye kalanların batıl olduğu iddiası üzerine kuruludur. Dolayısıyla, inanç özgürlüğünden bahsedebilmeniz için birbirini hak olarak kabul etmeyen farklı inanç gruplarının aynı yerde barış içinde yaşayabileceği bir politik sistem kurmanız gerekir.

Bu açıdan bakınca Türkiye’de Aleviliğin varlık zemininin Sünniliğin hoşgörüsüne endekslenemeyeceği hemen anlaşılacaktır. İslam tarihini ve Sünniliğin yapısını azıcık bilen bir insan zaten böyle bir şeyin mümkün olmadığını da bilir. Şu hâlde, Alevilerin Türkiye’de eşit yurttaş olarak var olabilmeleri için ön şart inanç ve kimliklerinin meşru kabul edilmesidir. Bu ise ancak laiklik ve hukukun üstünlüğü üzerine oturan demokratik bir devlet yapısı ile mümkündür. AKP döneminde Türkiye Cumhuriyeti’nin bu niteliklerinin çok ciddi ölçüde zedelenmesi Aleviler açısından varlıksal bir kaygı nedenidir.

Bu dedikleriniz Alevilerin 1960’ların sonlarından itibaren neden kitlesel olarak CHP’ye oy vermeye başladığını da açıklıyor.

Aynen öyle. Türkiye’de kamuoyunun yanlış bildiği bir gerçek de budur. Hem Aleviler hem de Sünniler arasındaki hâkim kanı Alevilerin çok partili dönemin başından beri CHP’yi destekledikleri yönündedir. Halbuki 1950 ve 1954 seçimlerinde Alevilerin ezici çoğunluğu Demokrat Parti’ye oy vermiştir. Ancak 1954 seçimlerinden sonra Menderes’in İslamcı yapılara (tarikatlar ve cemaatler) yönelik popülist bir politika benimsemesi Alevilerin yavaş yavaş bu partiden uzaklaşmasına sebep olmuştur. Yine de Alevilerin büyük çoğunluğu itibariyle CHP’ye yönelmesi 1960 sonlarından itibaren özellikle 1970’lerde Ecevit döneminde gerçekleşmiştir. Bu yönelimin altında yatan temel sebep de yine laik devlet yapısının sağladığı güvencenin fark edilmesidir.

Alevilerin Atatürk’e bakış açısının da bu konuyla ilişkisi var mı sizce?

Elbette. Son dönemde Alevilerin Atatürk sevgisi ve Cumhuriyet’e bağlılıklarını yersiz bulup eleştiren birçok ses duyuyoruz. Bu eleştiri kervanına katılan Alevi yazarlar ve kanaat önderleri de var. Görebildiğim kadarıyla Aleviler içinde beliren eleştirel

damarının iki temel dayanağı var: 1938 yılında Dersim’de yapılan katliam ve tekke ve zaviyelerin kapatılması.

Farklı kesimler tarafından ön plana çıkarılan bu iki dayanağın da tarihsel bağlamından çıkartılarak kullanıldığı kanaatindeyim. Dersim’le başlayacak olursak, öncelikle, 1938’de büyük bir katliamla sonuçlanan ‘Dersim operasyonu’nun neresinden bakarsanız bakın insani bir dram olduğunu tespit etmemiz gerekir. Yine bir tespit olarak, bu operasyonun Atatürk’ün bilgisi ve iradesi dahilinde gerçekleştirildiği şüphe götürmez. Ancak yapılan operasyonu bir ‘Alevi soykırımı’ olarak lanse etmek tarihsel realiteye terstir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin Dersim’de savaş açtığı düşman Alevilik (veya Kürtlük/Zazalık) değil Aşiret/derebeylik yapısıdır. Eğer o bölgenin nüfusu Alevi değil Sünni olsaydı bu operasyon yine de yapılırdı.

Bence Alevilik faktörünün devreye girdiği yer operasyonunun kararının alınması değil uygulanması sürecidir. Aşiret hegemonyasının kırılıp bölgenin ulus devlet sistemine entegre edilmesi için çocuk, kadın, yaşlı demeden o insanların hunharca katledilmesi herhalde gerekli değildi. Burada olayın soykırımı andıracak bir katliam boyutuna ulaşmasında esas sebebin operasyonu yürüten komutanlar ve askerlerin motivasyonunda aranması gerektiğini düşünüyorum. Eğer karşılarındakiler Alevi olmasaydı yine aynı şekilde davranırlar mıydı?

Öte yandan, tekke ve zaviyelerin kapatılmasına dair kanunun Aleviliğe büyük bir darbe vurduğunu ileri süren görüşü tutarlı bulmuyorum. Zira bu kanun Osmanlı’dan devralınan sosyopolitik ve dini sistem içinde önemli bir yer tutan ve vakıflar üzerinden kamu gelirlerinin ciddi bir kısmını kontrol eden tarikatları hedef almaktadır. Aleviler o dönemde tarikat yapısıyla örgütlenmediği gibi tekke ve zaviyeleri de yoktu. Bektaşilerin tekkeleri ise zaten yüz yıl önce, 1826’da kapatılmıştı. Kanunun Alevileri etkileyen bir boyutu varsa o da dedelik ve çelebilik gibi unvanların yasaklanmasıdır ki Alevi dini hayatı zaten çok uzun zamandır gayri resmi bir alanda yürütüldüğü için bunun da dikkate alınacak boyutta bir etki olduğunu düşünmüyorum.

Peki bazı Alevi yazarların iddia ettiği gibi Atatürk aslında bir Alevi miydi? Yahut Alevilere dönük herhangi bir politikası var mıydı? Bana sorarsanız, Atatürk ve Cumhuriyetin ilk elitleri Modern Türkiye’yi inşa ederken Alevileri hemen hemen hiç dikkate almadılar. Alevi kimliğinin ve inancının olduğu gibi kabul edilip desteklenmesi hiçbir şekilde söz konusu olmadı. Esasen, kurmaya çalıştıkları laik devlet ve inşa etmek istedikleri seküler toplum vizyonu zaten böyle bir anlayışa izin vermezdi. Bu açıdan bakıldığında Cumhuriyet rejiminin Alevi kimliğine karşı reddiyeci bir tutum takındığına şüphe yoktur.

Bütün bunlara rağmen, Osmanlı dönemi ile kıyaslandığında Cumhuriyet dönemi Aleviler açısından çok daha olumlu bir siyasal düzen öngörüyordu. Doğrudan hiçbir fayda görmeseler de Alevilerin Cumhuriyet devrimlerini gönülden desteklemelerinin

temel sebebi şüphesiz siyasal sistem ve devlet aygıtı üzerindeki din hakimiyetine son vermesi, yani yeni devletin laik karakteri idi. Bu yeni düzen Alevilere en azından 'vatandaş' olarak sisteme entegre olmak imkânı sağlıyordu.

İşte bu yüzden laikliğin Aleviler açısından önemi varlıksal (existential) seviyededir. Ve bu yüzden Atatürk ve Cumhuriyet'in Aleviler için ifade ettiği anlam her türlü gündelik siyasetin üzerindedir.